

DRÓTOS LÁSZLÓ

Lehetőség keresése a tudomány- és technikatörténeti örökség védelmében és hasznosításában

A szerző vázolja hazánk tudomány- és technikatörténeti örökségünk jelenlegi helyzetét, ír a továbbfejlesztést segítő és gátló tényezőkről és javaslatokat tesz ipari örökségünk védelmének javítására.

I. RÖVIDEN AZ ELMÚLT ÉVTIZEDEKRŐL

Az eltelt 40-50 évben váltakozó eredményességgel folytak szerte a világon – és itt hazánkban is – a tudomány-, technika- és orvostörténeti kutatások. Különféle szervezetek, intézmények jöttek létre e feladat serkentésére, irányának kijelölésére, és szervezésének, végrehajtásának koordinálására. E folyamatot – szerintem – a következőkben lehet összefoglalni:

Nemzetközi szervezetek (többek között)

- Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesület keretei között, mint Ipari Örökség Szakbizottság a TICCIH működik (Magyar vezetője DR. NÉMETH GYÖRGYI). E szervezet az ipari örökség feltárásával, kutatásával, megőrzésével és újrahasznosításával foglalkozó szakembereket fogja össze. Megfogalmazták Kartájukat, amely irányt mutat e tevékenység fontosságára, szakmai, jogi, stb. kritériumaira.
- Visegrádi Négyek technikai műemlékei szerkesztősége (Vezetője a Magyar Mérnök Kamara. részéről HOLLÓ CSABA). Az eltelt évek során egyenként 26 jelentős műszaki emléket örökítettek meg az egyes nemzetek részéről tudományos igényességgel megszerkesztett, négy színes albumban, öt nyelvre lefordítva.
- Európai Kulturális Utak intézménye és programja (Európa Tanács kezdeményezésére.)
- Közép-európai Ipari Örökség Útja Egyesület, ernyőszervezet, (alapító elnöke DR. GERHARD SPERL, alelnöke DRÓTOS LÁSZLÓ). A legerősebb tagja a Vaskultúra Útja Egyesület. CEITA Cooperation of European Iron Trail Associations, vagyis: A Vas Útja Európában Egyesületek Együttműködése (céljuk a nagyközönség érdeklődésének növelése az európai vasgyártás története és kulturális vonatkozásai iránt, a technikatörténeti ismeretek cseréjének elősegítése, és a kultúrtörténeti jellegű idegenforgalom bátorítása).

Az általunk kezdeményezett határmenti programok és intézményei. Mára már hagyományossá váltak az Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság éves rendezvényei. Az idén Lakitelken tartották a IV. Tudomány- és Ipartörténeti Konferenciájukat, amelyen többen is szerepeltünk. Itt DR. WANEK FERENC professzor szervezői szerepét lehet kiemelni; DR. BITAY ENIKŐ áldozatos, és kiemelkedően szakszerű munkáját külön is meg kell említeni, aki az Erdélyi Múzeumi Egyesület főtítkárá; KUNHALMI GÁBORT, aki a Szlovák Vaskultúra Útja Egyesület alapító elnöke; Nagyon aktív a szlovén tagszervezet, a Ravnei Múzeum irányításával.

Hazai szervezetek és intézmények, publikációk (többek között)

- Maga a MTESZ ilyen szerepet vállalt fel, amelyet közvetlenül a TTB-n és közvetve a szakmai egyesületek Történeti Bizottságain keresztül teljesít.
- A mi „Őszi Ankétunk”, amely immár a 28. életévét tölti be.
- A Dr. Nagy Ferenc által jegyzett programok sora.
- Szakmúzeumaink az ország különböző pontjain.
- A megszámlálhatatlan civil szervezet és kezdeményezés szerte az országban. Alapítvány, egyesület, alkalmi szervezetek, magánszemélyek. (Pld. Bányász emlékhelyek).
- Új kezdeményezés, – és követni lehetne az ország többi területén – a Miskolci Akadémiai Területi Bizottság mellett létrejött Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottság példáját.
- Helyi szakmatörténeti hagyományos rendezvények, fesztiválok, emlékülések. (Ózdi Ipari Örökség Konferencia, Diósgyőri Fazola-Napok, Mezőkövesden a Gépésztalálkozó stb.).
- Kiadványok, könyvek, tanulmányok, visszaemlékezések, kiállítások, filmek, riportok, idegenforgalmi, turisztikai ajánlások. (Korábban például a „*Magyar gyárak a millennium korában*” című ipartörténeti dokumentum filmsorozat (18 kazetta, dr. VÁMOS ÉVA kezdeményezésére). Legújabbán például DR. TÓTH LÁSZLÓ ötlete alapján breviárium készítése a szakmatörténetről, vagy LAÁR TIBOR ötlete alapján emléklapok készítése a tudomány- és technikai ismeretekben kiemelkedő ősök életéről.
- Kutatási irányokra és formákra jellemzőek voltak (többek között) a szakmatörténeti alap kutatások pld.: iparrégészet (DR. GÖMÖRI JÁNOS vezetésével); az avasi 70 ezer éves kovaköbánya tűzi technológiával, valamint megmunkáló üzemmel, régészeti kutatás (DR. RINGER ÁRPÁD irányításával); őzem- és intézménytörténeti kutatások, szociológiai, antropológiai kutatások; építéstörténeti kutatások.
- A speciális kutatások és gyűjtemények (Pld. BARNA GYÖRGY magángyűjteménye „*A Kárpát-medence népviseleteiből, a háziipar, a népművészet termékeiből*”)

Voltak, vannak tehát szervezetek, és vannak jó, hasznos, előremutató programok is.

A gondot abban látom, hogy ezek az intézmények és programok, az elkészült munkák végrehajtói keveset tudnak egymásról, tapasztalataikat, eredményeiket, terveiket, kezdeményezéseiket, így nem oszthatják meg egymással, erejüket, képességeiket nem tudják egyesíteni. Döntően ennek következtében e tevékenység hatékonysága a lehetségesnél és szükségesnél sokkal gyengébb!

E probléma megoldásának egyik lehetőségét koordináltabb, integráltabb munkaszervezésben látom, amelyet egy közösségi weblappal – akár csak virtuálisan is – könnyedén megoldhatnánk. Egy ilyen honlap indítását, a kellő anyagi fedezet megteremtése esetén Egyesületünk vállalja!

II. MI SEGÍTI, ÉS MI GÁTOLJA IPARI ÖRÖKSÉGÜNK VÉDELME, HASZNOSÍTÁSÁT?

Segíti, és fokozottan igényli

- Egyrésről korunk posztindusztriális változása, az ipari struktúrák felgyorsult fejlődése, átalakulása, a korábbiak gyorsuló elavulása, múzeumi tárggyá alakulása, kultúrtörténeti értékű hagyatékunk növekvő pusztulásának látványa.
- Igényelné a műszaki- és orvosi szakmatörténet, gazdag múltbeli tapasztalatainak alkalmazási szükséglete a ma és a jövő feladatainak eredményes (versenyképes) megoldását.
- Igényelné szakmai önbecsülésünk, nemzeti és európai kulturális identitásunk erősítése, a természettudományos alapú ismeretek, mesterségek társadalmi presztízisének kellő szintű fenntartása.

Nehezítette, gátolta az ügy előbbre vitelét

- Szemléleti probléma, a téma fontosságának meg nem értése, vagy lebecsülése.
- A természettudományos alapú szakmák és produktumok társadalmi leértékelődése, múltjuk és tapasztalataik, örökségük elhanyagolása.
- A reálgazdaság eredményességének kizárólag pénzüpiaci alapon történő megítélése. (A pénz-spekuláció, machináció mértéktelen elterjedése. A PÉNZBŐL mint eszközből globális hatalom lett).
- Az ipari örökség és ezen belül a volt ipari nagyüzemek, bányák hagyatékának kezelésével kapcsolatos tanácstalanság, az ellentmondásokkal terhes privatizálás.
- Anyagi gondok. (Sokba kerül, és megtérülése egy választási cikluson túl realizálódik.)
- A fantázia, a felelősség és szakértelem hiánya sok helyen. Még 15-20 év után is hazánkban túlságosan sok a „barnamezőként” kezelt, elhanyagolt, több helyen a pusztulásnak, fosztogatásnak, spekulációnak kitett ipari- táj.

III. HOL TARTUNK MOST?

Jelentős az elmaradásunk, a saját általánosan gyenge helyzetünkön belül is

- A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal adatai szerint

○ A műemlékek száma Magyarországon:	13 400 db
○ Ebből nyilvántartott ipari műemlék:	316 db
Budapest	49 db
Baranya megye	40 db
Veszprém megye	30 db
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	18 db
Vas megye	19 db
○ Agráripari műemlékek	736 db

Túl a számok alapján adódó lehangoló minősítésen, nagyobb probléma, hogy ez az örökségünk napról napra rohamosan fogy, megsemmisül, miközben óriási szükség lenne rá a jelen gondjainak csökkentésében. A Hivatal elnökhelyettese így ír erről: „Az ipari műemlékek ügye fontos és sürgető feladat, bizonyos értelemben adóssága a magyarországi örökségvédelemnek.”

- A legfrissebb elgondolkoztató adatok (az Országgyűlés határozata két héttel ez előttről): a tizenegy nemzeti emlékhely, a harminchat történelmi emlékhely besorolásáról, amelyben az ipari örökség teljes mértékben alulreprezentált.
- Az Országgyűlés előtti új civil törvény-tervezetről azt hallani, hogy célja a radikális „rendcsinálás”, az eddigi feltételek lényeges szigorítása. Várható, hogy a civil szervezetek száma jelentősen csökken; a saját anyagi, szervezeti erősség fontos lesz a fennmaradáshoz; az adminisztrációs feladatok jelentősen nőnek.

Biztató kilátások is vannak

- Ózdi jó kezdeményezések: az ipari múlt értékeire épülő új városfejlesztési program elfogadása. Újabb lépés: a nemzet kulturális értékeinek digitalizálására és archiválására Ózdon központ kialakítása, melynek létrehozására a város vezetése és a kormányzat megállapodást kötött.
- Európa Tanács határozata alapján létrejön az Európai Örökség cím 2011. november 16-án.
- Az Európai Parlament (EP) Strasbourgban megszavazta az Európai Örökség cím létrehozásáról és kétévenkénti adományozásáról szóló előterjesztést.

Eszerint 2013-tól ezt a címet nyerhetik el Európa olyan jelképértékű helyei, amelyek kiemelkedő történelmi jelentőségűek, illetve amelyek az európai integráció szempontjából valamilyen okból különösen fontosak. A címet elnyerhetik emlékművek, természeti, régészeti, ipari vagy települési helyek, kultúrtájak, emlékhelyek, illetve valamely helyhez köthető kulturális javak és objektumok.

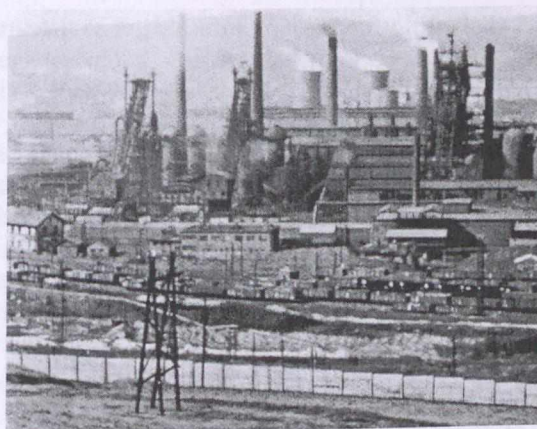
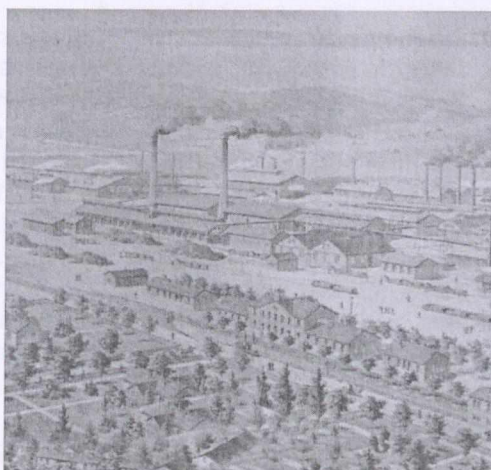
Az előterjesztés értelmében az Unió kifejezetten bátorítja az Európai Örökség cím adományozását "több nemzeten átnyúló" helyeknek.

IV. MIT LEHET, ÉS MIT KELL TENNI?

Az eddigi tapasztalatokat hasznosítva és a jövő kilátásait fegyelembe véve kellene további cselekvési tennivalóinkat meghatározni:

1. Minden lehetséges eszközt meg kell ragadnunk ahhoz, hogy a döntéshozók végre belássák, hogy a nemzet tudományos-, műszaki öröksége az eddigieknél méltányosabb megbecsülést érdemlő kulturális hagyatékunk, de ezen túlmenően egyben a legnagyobb új értéket termelő erőforrásunk is lehetne. Napjainkban erre rendkívül nagy szüksége lenne hazánknak, népünknek.
2. Javaslom, hogy az ANKÉT résztvevői tegyenek közzé ilyen tartalmú Felhívást, és ajánlják fel segítő közreműködésüket egy ilyen irányú, a kormány által indítható nemzeti programhoz.
3. A tudományos-műszaki hagyományokkal foglalkozó érintett civil szervezetek és intézmények keressék egymással a szorosabb kapcsolatot, a közös célokért végzett munkájuk eredményesebbé tétele, hatékonyságuk javítása céljából.
4. Javaslom, hogy ennek érdekében vállaljon országos koordináló szerepet a MTESZ 40 éve alapított Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága és az MTA Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottsága, melyhez Egyesületünk nevében aktív közreműködésünket ígérhetem.

A képekről: Az eltelt utóbbi 20 évben, több tulajdonosváltáson átment, két éve nem működő Diósgyőri Vasgyár egykori látképe. A gyár Miskolc város földrajzi centrumában, mintegy 130 hektár területet foglal el, amely 1868-ban állami beruházással épült, és 1990-ig állami tulajdonban volt. Elsősorban a vasútépítés, a bányászat, a közúti járművek, valamint a haditechnika különleges minőségű acél- alapanyagát gyártotta. A gyár mellett épült lakótelep az Osztrák-Magyar Monarchia legelismertebb munkás-kolóniája volt. Jelenleg osztatlan közös tulajdonként mintegy 130 magánszemély, illetve társaság birtokolja a nagyjából gondozatlan, sorsára hagyott ipari tájat. A baloldali kép festményként az 1910.-évi, a jobboldali fénykép az 1980-as évek gyári látképét mutatja.

A szerző elérhetősége:

Drótos László

a Közép-európai Ipari Örökség Útja Egyesület alelnöke

e-mail: laszlo.drotos@gmail.com